

*Den erfarna*

## *Fritänkaren*

**Nr. 234 April 2015**

**Tjugotredje årgångens femte nummer**

*Innehåll i detta nummer:*

Krigslärdomen ( <i>bokrecension från Finland</i> )	2
Två dikter apropå mordet på Boris Nemtsov, <i>av Laila Roth</i>	3
Franz Liszts mysticism	4
Ahasverus minnen, del 142: <i>Mannen som satt kvar</i>	7
Några viktiga filmer	10
Några milstenar, mars 2015	12
Återupplivningen, del 10: <i>Påskan</i>	13
Tålamodsresan, del 6: <i>Nubra</i>	15
Förseningsresa med komplikationer, del 14: <i>Sista dagarna i Darjeeling</i>	16
Kalasresa med förvecklingar, del 4: <i>Kalpaäventyret</i>	18
Den nya Fritänkarkrisen	20

*Fritänkaren* har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning.

Den ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 (”Fritänkaren”, C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 12.4.2015

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - **Letnany 256**

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

[www.fritenkaren.se](http://www.fritenkaren.se)

e-post-adress : [clanciai@yahoo.co.uk](mailto:clanciai@yahoo.co.uk)

## *Krigslärdomen*

Herrskapet Pauls lilla men dubbla självbiografi handlar nästan uteslutande om bådas mycket olika erfarenheter av Vinterkriget och Fortsättningskriget i Finland, den ena som född tillräckligt före kriget för att kunna ha minnen därifrån, och den andra som krigsbarn i Sverige. De har vinnlagt sig om att poängtera den oerhörda lärdom som krigsåren innebar för alla som tvingades uppleva och genomleva kriget, då det på sitt sätt innebar den strängaste tänkbara fostran och utbildning i överlevandets svåra konst, genom att man för att alls klara fasorna helt enkelt tvingades focusera på den positiva sidan av saken – det faktum att kriget fick dess utsatta offer att bättre samarbeta, hjälpa varandra och uppskatta varandra än i fredstid, en hård fostran som satte djupa spår och vilken lärdom bar riklig frukt genom åtminstone de två första årtiondena efter kriget, som var en oerhörd glanstid och uppblomstringstid för hela västvärlden – ända tills Kennedymordet och Vietnamkriget kom och förstörde den universellt goda stämningen av konstruktivitet.

Som Kristina Paul skriver:

”Eftersom barndomen anses så viktig för en människas utveckling tror jag att vi båda hade en fantastisk tur. Vi fick uppleva den så kallade vinterkrigsandan, när alla hjälpte alla och man var ödmjukt tacksam för allt man fick. Vi vet nu att det innebar stora uppoffringar för våra föräldrar och andra vuxna, men kanske just vi, deras kära barn och vänner, gav dem ett mål att sträva mot, en orsak att kämpa, framåtanda som det i dagens värld talas så mycket om. Men idag är det ganska sällan som vi kämpar för någon annan. Idag tänker vi bara på oss själva och de närmaste som kan vara till någon betydelse för vår egen nytta eller längtan i livet.”

Men alla de som upplevde kriget, och i viss mån även många som tog intryck av de äldres erfarenheter av kriget, bar denna anda vidare, förstod att ta vara på den och förvalta den och, framför allt, inte glömma bort den utan snarare odla dess ovärderliga lärdom. Tyvärr blev dessa som förstod sig på denna skolning allt färre med åren och fann sig allt ensammare mot en allt snålare motvind av ignorans, då världen i gemen tyvärr snarare ville glömma och förtränga det andra världskrigets ohyggligheter än bemöda sig om att ta vara på dess enda positiva frukter, vikten av att ta vara på varandra och odla positiviteten, konstruktiviteten och det ovärderliga människovärde som vi dock sista slutligen egentligen alla bär med oss från födseln.

*Litteratur:* ”Född 1938 och Renholm” av Kristina Paul,  
och ”Om och kring krigsåren” av Ove Paul – i en volym,  
Opus Liberum, Helsingfors 2011.

### *Two diktter apropå mordet på Boris Nemtsov,*

vice premiärminister under Boris Jeltsin, medan Putin ändå gavs företräde av okänd anledning,  
av Laila Roth, i svensk översättning och tolkning från engelskan

#### *Varför diktaturer aldrig kan accepteras*

Deras urartning förvärras ständigt  
då de aldrig existerar utom genom lögner  
stadfästa med brottslighetens oundviklighet,  
som utgör grunden för absolutismens tyranni.  
Om själva autokraterna är nogga med att hålla sig oskyldiga  
och aldrig själva begår brotten som regimen stöds av,  
så kan de dock aldrig hållas oansvariga för statens kriminalitet.  
Och därigenom är exempelvis politiska avrättningar och mord  
på sådana som Anna Politkovskaja och Boris Nemtsov,  
Alexander Litvinenko och ett antal andra genom Putinmaffian  
regeringens och ingen annans ansvar än regimen;  
liksom även de ohyggliga förbrytelserna genom ISIS  
måste skyllas på intoleransen och absolutismen i islam.  
Naturligtvis är det en oundviklighet i politiken  
att komprometteras och befläcka händerna;  
så att det enda säkra ställningstagandet i politik  
är konsekventa vägrandet att alls befatta sig med den på något sätt,  
den anarkistiska och absoluta distansieringen från världsliga affärer,  
vilket utgör grundvalen för satanismen: vägrandet av världsligheten,  
vilket ju egentligen blott är det sundaste förnuft  
och lämnar möjligheten öppen för vår värld och kosmos  
att regeras ej av mänskligt missbruk, fåfänga och dårskap  
men av universalismens karmas dolda rättvisa.

#### *Putins triumf*

Boris Nemtsov var blott en av alltför många,  
och hans föregångare utgör en sorglig skara  
som skall fortsätta hemsöka Putins värld  
så länge Putin själv förblir i den – och längre,  
då de säkrare än deras mördare skall överleva  
såsom sanningens martyrer för förtryck,  
som Anna Politkovskaja, som redan nämnts,  
och Alexander Litvinenko, som förgiftats med polonium,  
Paul Klebnikov, som mördades vid endast 41, en journalist,  
Galina Starovoitova, en frihetskämpe för demokratin,  
som liksom Anna Politkovskaja blev mördad vid sitt eget hem,

bankiren Andrej Kozlov, även han blott 41,  
och advokaten Stanislav Markelov, endast 34,  
Boris Berezovskij, hängd men icke säkert av sig själv,  
Natalia Estemirova vid 51, som fördes bort och sköts  
och efteråt blev dumpad anonymt som Rosa Luxemburg,  
bland många andra journalister, frihetskämpar, människorättsaktivister  
och författare som tvingats i exil blott för att rädda sina liv.  
Där har du Putins paradiset, det nya 1984 enligt Orwells mall  
med den beundrade och återupprättade Stalin renoverad  
i en stat av fruktan och förtryck, censur och maffiaterrorism,  
då all den ryska staten är ett etablerat korruptionssystem  
av den totalitära maffian som behärskar allt, förtrycker allt  
och tystar all opposition med hot och mord i världens största land  
där kärleken nu än en gång har utrotats  
med vodkans eskapism som enda kvarvarande lindring och välsignelse.  
Vad är det för en värld vi lever i, med dess muslimer involverade  
i utvecklingen av sina inbördeskrig med terroristers hjälp,  
vars främsta nöje verkar vara brännandet av levande och halshuggning  
i all offentlighet blott för spektaklets skull, emedan de är nogga med att filma det  
och visa sina filmer över hela världen för att skryta?  
Helvetet blir då i jämförelse såsom ett paradiset  
och en behövlig omväxling från mänskovärldens ormgrop,  
medan själva mörkrets furste framstår som en möjlig frälsning  
från de gudar som representeras av de destruktiva militanta islamisterna  
och Putins etablerade skenhelighet gömd bakom rysk ortodoxi.

### *Franz Liszts mysticism*

Det finns två stora debattområden när det gäller Franz Liszt, inom vilka man aldrig uppnått någon enighet. Det gäller problemet med hans många kvinnor och problemet med hans religion. Problemkomplexet framstår som desto mera svårlöst och outrannsakligt, som dessa båda problemhärddar var intimt förknippade och intrasslade med varandra.

Båda framträder ganska tidigt i hans liv, dock föddes hans religiösa och mystiska intresse långt innan hans första olyckliga kärlek gjorde intrång i hans liv. Han fascinerades tidigt av den katolska kyrkan, och han hade knappt börjat göra karriär och succé som underbarn och självklart lysande pianist när han fick för sig att han skulle skrota sin musikaliska bana med dess oöverskådliga möjligheter utan något hinder i vägen för hans expansion, för att i stället gå in i den katolska kyrkan och bli präst. Detta motsatte sig hans far å det bestämdaste, men så innerlig var den begåvade ungdomens katolska fromhet och envishet, att fadern helt sonika måste förbjuda honom något dylikt. Den knoppande ungdomen med redan en färdig underbarnskarriär bakom sig

helt enkelt tvingades bli pianist och musiker på heltid. Sina katolska griller fick han skrota för faderns skull, och fadern betydde mycket för honom. När denne dog, medan Franz ännu var omyndig, innebar det hans livs största kris, och ett helt år var han borta från offentligheten och estraden.

Dessa kunde dock inte lämna honom i fred utan drog honom oemotståndligt till sig, då han ju inte var ensam pionjär inom den dynamiskt expanderande klassiska musikens område utan hade kolleger omkring sig som Mendelssohn, Chopin, Schumann och framför allt Berlioz, hans bästa vän och den han mest såg upp till. Han kunde helt enkelt inte låta bli att bli Paris salongslejon och konsertpianist nummer ett, med alla damer svimmande omkring honom särskilt på konserterna, vilket hade sina svåra följder. För att komma undan dem nöjde han sig med att enlevera den som han fann bäst, grevinnan Marie d'Agoult, som han tog från hennes man och rymde med till Schweiz för att ännu en gång försöka hålla sig borta från konsertestraderna något år. De gifte sig aldrig men fick tre barn, men ändå blev förhållandet inte särskilt harmoniskt, och de skildes efter tio år som fiender för livet. Ändå måste Liszt långt senare som gammal man medge, att det egentligen bara var hon som han verkligen hade älskat.

Efter henne kom det ju ett antal damer i hans väg, den mest spektakulära var väl kurtisanen Lola Montez, som senare även blev älskarinna åt Ludvig I av Bayern och blev hans och hans lands ruin, som ett förspel till hans son som åstadkom en liknande katastrofbana som regent ehuru utan älskarinnor, den av Wagner förförde Ludvig II, lika hänsynslöst utnyttjad av Wagner som denne även utnyttjade Liszt.

Till dennes evärdliga ära måste det framhållas, att han konsekvent genom hela livet hade det mest beundransvärda förhållningssätt och tålamod med sina kolleger. Han förblev alltid Berlioz' varmaste vän genom alla dennes berg-och-dal-bane-kriser intill den bittra ålderdomen, utan honom hade varken Grieg eller Smetana blivit någonting, även om Chopin distansierade sig från honom nästan med förakt sade Liszt aldrig ett ont eller nedsättande ord om honom, på samma sätt förhöll han sig till Schumann fastän Robert blev förbannad på honom och Clara Schumann öppet visade honom hån och förakt och under decennier vägrade ha något med honom att göra, medan hans mest traumatiska förhållande var med Wagner. Till en början var de bara ömsesidigt beundrande kolleger, tills Wagner insåg att Liszt kunde utnyttjas, och då skydde han inga medel för att mest genom smickrandet av Liszts fåfänga få honom till att göra allt för Wagner. Det var Liszt som såg till att "Tannhäuser" och "Lohengrin" blev uppförda, och sedan behövde Wagner honom inte längre, förrän när han tog hans dotter Cosima Liszt från hennes man, den gemensamme vännen och kollegan Hans von Bülow, som genom Wagners utnyttjande blev den som först satte upp "Tristan och Isolde". Först när Wagner stulit hans dotter Cosima vaknade Liszt till och klippte av banden med Wagner, om dock alltför sent, medan han senare tubbades till att återanknyta dem igen. Som bekant slutade Liszt som trofé på Wagners kyrkogård i Bayreuth.

Alla dessa komplikationer var ingenting mot hans komplikationer med kvinnorna och kyrkan. Omsider tycktes han försöka stabilisera sig genom att satsa på den enda kvinnan, även hon frånskild men icke juridiskt, furstinnan Carolyne von Sayn-Wittgenstein, och tillsammans med henne verkar han äntligen få ett någorlunda stadgat

liv i Weimar, varunder han äntligen unnar sig någon frid och koncentration till att försöka komponera. Han åstadkommer här de båda märkliga symfonierna *Faustsymfonin* och *Dantesymfonin*, som båda slutar med körsatser, den senare med damkör. För sin tid är båda moderna, och båda sågades hänsynslöst av kritikerna och samtiden, som inte förstod sig på denna nya djärva och föga melodiska eller ens harmoniska musik, som till och med verkade helt utan former. Misslyckade är de däremot inte. Jämfört med senare tiders moderna musik är de hur tonala och njutbara som helst, men det skulle kanske det kakafoniska tjugonde århundradet till med alla dess musikaliska avarter för att man som plåster på såren skulle våga ge Franz Liszt en andra chans som symfoniker, luttrad genom de båda världskrigens tidsålders omusikalitet till större tolerans.

Som orkestermusiker har han framför allt hyllats som skapare till den symfoniska dikten, men frågan är om inte César Franck var före. De åstadkom båda sina första symfoniska dikter ungefär samtidigt, med den skillnaden, att Liszt fick sina uppförda. Hans symfoniska dikter är dock ojämna, och liksom Wagners musik användes också Liszts pampigaste symfoniska dikter av det Tredje Riket för propagandanummer, medan César Franck nog aktade sig för allt vad världslighet heter. Av de två var han utan tvekan den mera övertygande som kyrkomusiker.

Dock är de båda symfonierna påtagligt mystiska till naturen och mera religiösa och mystiska än musikaliska, och här kommer Liszts mysticism för första och kanske den mest övertygande gången till uttryck.

Han kämpade dock för att stadga sig, och i decennier försökte han och hans furstinna utverka dispens av påven för att få gifta sig, men även sedan hennes tidigare man hade dött nekade påven till detta. Liszt ville ändå inte ge upp saken och verkade till slut nå en seger, när han själv lovat sig till kyrkan som abbé, men då gav furstinnan upp. Hon ville inte vara med längre. Liszt fick lov att vara abbé utan henne.

Hans liv som abbé omfattar den sista tredjedelen av hans liv, från 50 till 75, och är alltså ingalunda någon obetydlig parentes. Under dessa många och långa år under ständig ensamhet trots många fortsatta och nya älskarinnor komponerade han mindre och mindre och nästan ingenting, medan det var övertydligt hur hans skapande ådra som kompositör, som aldrig flutit särskilt produktivt fram, nu definitivt visade sig vara ganska torr från början. Hans bästa verk är hans ungerska rapsodier och vissa av hans mindre pianokompositioner, dessa kommer för alltid att tilltala vem som helst, medan hans sämsta musik är hans sista periods krampaktiga försök till kyrkomusik. Den är inte övertygande.

Hur förhöll det sig då egentligen med hans mysticism? Var den äkta, eller var den bara rent skrymteri, som hans närmaste käresta Marie d'Agoult alltid förfäktade? Hans pojkdrömmar om att få bli präst var utan tvekan äkta och uppriktiga, och han fick sedan mot slutet av sitt liv också äntligen bli präst, men som sådan blev han aldrig riktigt övertygande. Liksom med sina älskarinnor och sina försök till äktenskap nådde han liksom aldrig ända fram. Det blev bara ett ständigt trevande och tvivelaktigt fuskande under oavslutliga distraktioner, han upphörde aldrig att bli störd av nya kvinnor som han aldrig upphörde att falla för, och han hade nog blivit mera övertygande som person om

han förblivit den kompositör och pianist han för det mesta var, då hade han också varit mera övertygande som älskare, men som präst sitter hans gloria ohjälpligt på sned och måste dra åt sig löje och gyckel. Han må ha varit uppriktig som knoppande prästämne som pojke, men hans tragedi var kanske att han aldrig fick bli det på riktigt, och de många kvinnorna blev det definitiva sabotaget på vägen för honom både som kompositör och som präst – de kostade honom med åren nästan fullständigt all hans koncentrationsförmåga, vilket han klagade över själv. Hans ålderdom som präst blev därför närmast patetisk, och till detta kom hans omätliga konjaksbehov. Han lärde sig till konjaksnjutare redan under framgångens och karriärens glansdagar i Paris och släppte den njutningen aldrig utan snarare utvecklade den med åren, precis som han aldrig upphörde att utveckla sin fallenhet för kvinnor, medan han närmast grep efter prästvigselmöjligheten som en räddningsplanka eller halmstrå i strömmen av liderlighet att klamra sig fast vid, vilket egentligen bara gjorde hans ömkliga situation och vilshenhet i livet värre. Som sagt var, man kommer aldrig att kunna komma till rätta med hans kvinnliga och prästerliga problemkomplex.

*Abasverus minnen, del 142: Mannen som satt kvar*

Det var inte meningen att jag skulle befinna mig i Paris när det hände, utan det bara råkade sig så. Samtidigt så var det oerhört fascinerande att följa med den besinningslösa utvecklingen, i synnerhet som allting erinrade så påtagligt om dramat i Paris under revolutionsåren. Det var som om samma drama utspelade sig på nytt men under helt andra former.

Saken var den att Frankrike ställde sig lojalt mot bonapartisterna, det andra kejsardömet och Napoleon III trots nederlaget mot Preussen, medan Paris befolkning inte gjorde det utan ville ha republik. Därför erkände inte Paris landets regering utan fortsatte att slåss mot preussarna på egen hand, fastän kejsaren slutit fred med dem. Detta satte i gång en formidabel kedjereaktion av tragedier och katastrofer och resulterade i praktiken i ett inbördeskrig.

Under preussarnas belägring av Paris rådde det en värre nöd i hela staden än vad den någonsin varit med om förut, och det fanns inte en råtta att koka. Under dessa förtvivlade omständigheter valde ändå Paris arbetare att besinningslöst utkämpa en hopplös kamp mot en överväldigande övermakt till sista man, om det behövdes. Landets lagliga regering hade inget annat val än att förklara Paris krig och skicka sina arméer mot huvudstaden med bara tragedier och massakrer som följd.

Naturligtvis hade alla vettiga människor för länge sedan lämnat staden, där hela kvarter låg öde och där plundringar hörde till ordningen för både dagen och natten, staden var som förhärjad även om alla byggnader stod kvar, och de ståtliga boulevarderna med de nya pampiga fashionabla kvarteren som kommit till under Napoleons III:s tid gjorde ett besynnerligt groteskt intryck i sin stolta prakt i en mänskligt fullkomligt utarmad världsstad.

När jag då vandrade genom dessa öde gator och försökte undvika alla håll varifrån det hördes strider, jag gick aldrig nära en barrikad, då det enda man kunde vänta sig där var massakrer, passerade jag en av de många, som jag förmodade, övergivna kyrkorna. De flesta hade lämnats åt sitt öde, prästerna hade flytt, kyrkobesökarna hade inte tid eller kraft för fromhet längre utan måste ägna all sin tid och kraft åt att överleva och jaga matsmulor, och de flesta kyrkorna inrymde bara uteliggare. Men så passerade jag denna gata vid sidan om och blev slagen av förvåning. Det hördes orgelmusik där inifrån, och den var imponerande kvalitativ.

Jag kunde inte låta bli att gå in, det var en ganska stor och ödslig kyrka ehuru ingen av de största, men orgelmusiken var utpräglad originell. Tydligen satt någon och improviserade, men han kunde sina saker. Nyfiken gick jag upp till orgelläktaren.

Vid manualernas satt en medelålders man med präktiga polisonger som verkade närma sig 50-årsåldern, men han manövrerade sin orgel som en säker kapten vid sitt roder och kunde tydligen alla dess finesser utantill – han var en självklar mästare på sitt instrument. Fascinerad satt jag trollebunden och lät honom spela färdigt vad han höll på med, för att inte störa honom förrän han själv medgav en paus.

Men då passade jag på. Försynt närmade jag mig honom och frågade stillsamt: ”Hur kommer det sig att ni som en så kvalitativ kulturpersonlighet inte har lämnat denna utsatta och krigshärjade stad som alla andra?”

”Vad menar ni, min herre?” vände han sig till mig med godmodig vänlighet. Då måste jag fråga:

”Vet ni inte vad som pågår här utanför?”

”Vad pågår här utanför?”

”Krig! Folk dödas i hopar! Svält! Nationell katastrof! Ingen kan leva i Paris längre, utom de som vill dö för staden.”

”Tala för er själv, min herre. Jag skulle inte kunna leva någon annanstans än i Paris.”

”Men ni måste väl vara medveten om att det är förenat med livsfara?”

”Ni behagar skämta. Vad tar ni mig för? En galen krigare som alltför många andra? Ni måste väl ändå höra att jag har viktigare saker att göra. Jag befattar mig inte med världen, har aldrig gjort det och ämnar aldrig göra det. Min värld är här, jag har ingen annan, det är bara den jag är skyldig min uppmärksamhet och omsorg, och den har ingenting med den timliga världen att göra. Min herre, ingenting är viktigare än musiken. Allt annat är oviktigt, och i synnerhet allt bråk där utanför.”

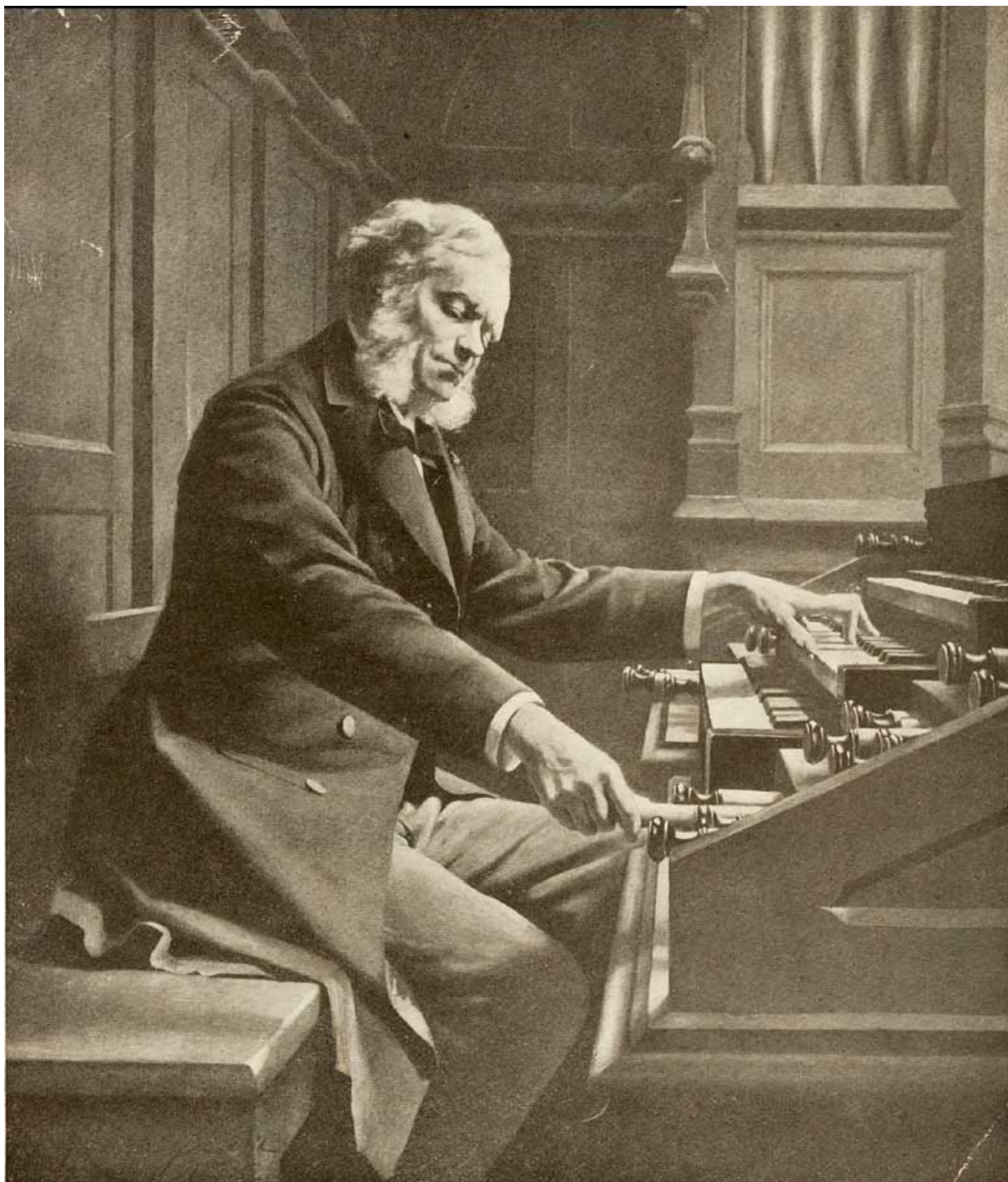
Det var som om Pariskommunen och det preussiska kriget aldrig hade förekommit i hans universum. Han visste kanske inte ens vem kejsaren var eller om det någonsin funnits en sådan. Om han hade den minsta aning om saken så struntade han i det, och det gjorde han alldeles rätt i. Ack, vad jag beundrade denne man!

”Ni är då för beundransvärd! Vad lycklig ni måste vara, som har en sådan självklar hemkänsla och mästerskap i musikens värld!”

”Det är en självklarhet för mig. Jag föddes sådan.”

”Men vem är ni? Jag känner väl till alla Frankrikes kompositörer och ledande musiker, men jag har ingen aning om vem ni kan vara.”





”Jag är inte fransman. Jag är nederländare, sedermera belgare och kommer från Liège, men jag liksom drogs till Paris och fann mitt musikliv här. Så länge jag får ha det behöver jag ingenting annat.”

Han sade det som den enklaste saken i världen. Musiken var honom en självklarhet, det fanns ingenting annat, och det behövde inte finnas någonting annat. Med den högsta beundrande respekt drog jag mig stillsamt tillbaka och sade till honom:

”Mästare, ni har visat mig vägen. Om ni stannar i Paris under de rådande omständigheterna och överlever utan svårighet känner jag mig manad att göra samma sak.”

”Det är inte utan svårighet, min vän. Så mycket vet jag nog. Även min familj svälter som alla andra, och alla mina kolleger och elever och lärjungar har för länge sedan lämnat staden, men så länge det finns en orgel kvar att spela på här, så förblir jag den orgeln trogen. Ursäkta mig nu, jag måste fortsätta utveckla den här koralen, men stanna gärna kvar och lyssna så länge ni vill. Min kyrka är alltid öppen.”

Och han vände sig tillbaka mot sina manualer och fortsatte där han slutat och förlorade sig helt på nytt i sina fascinerande improvisationer. Det var ett formidabelt underverk att få följa med i hur han utvecklade sina teman med de mest sinnrika modulationer jag någonsin hört på orgel. Han behandlade verkligen orgeln som en större och mera makalös orkester av instrumentkombinationer än någon orkester.

Detta var César-Auguste Franck, som när jag träffade honom var 48 år gammal och då hade varit organist i Sainte-Clotilde i tolv år. Han skulle fortsätta som sådan i ännu ett antal år för att dock småningom mer och mer bli den självklare ledaren för Pariskonservatoriet.

### *Några viktiga filmer*

Dostojevskijs *Bröderna Karamasov* har filmats åtminstone två gånger. Den förra versionen är Richard Brooks ambitiösa försök 1958 att komprimera denna enorma roman i en intensiv tvåtimmarsföreställning, och experimentet måste betecknas som lyckat. Därtill har han haft ett lysande skådespelargarde till sitt förfogande, Yul Brynner som Dimitrij, Lee J. Cobb som en fullständigt övertygande och oöverträffad Fjodor Karamasov, Richard Basehart som Ivan, Claire Bloom som Katia och Maria Schell som en bedårande Grusjenka – det är hon och Lee J. Cobb som mest bär upp föreställningen, men även den suggestiva musiken hjälper till, och framför allt har Richard Brooks lyckats med att understryka det romantiska elementet i romanen, en faktor som vanligen förbises hos Dostojevskij, fastän han egentligen var den största romantikern av alla.

Den senare versionen är en rysk mastodontversion gjord för TV 2008 i tolv delar om sammanlagt nio timmar, och även om den genom sin helt annorlunda karaktär inte kan jämföras med den amerikanska så kompletterar de varandra på ett ypperligt sätt. Den ryska är mera realistisk, den följer romanen så noga som möjligt, det är inte mycket man saknar, men framför allt är skådespelarprestationerna så makalöst övertygande som om de plockats fram ur romanen av Dostojevskij själv – endast Fjodor och Grusjenka överträffas i den amerikanska versionen. Det är en innerligt gripande filmatisering, man gråter hela tiden, och koloriten är bättre anpassad efter Dostojevskijs bleka värld, medan det amerikanska bildspråket har närmast gräll kolorit och är nästan expressionistiskt. Vad som mest av allt framhäver romanens karaktär i den ryska versionen är dock den utsökt väl komponerade musiken av en viss Henri Lolashvili. Den slår an den rätta tonen genast och håller den genom hela den nio timmar långa föreställningens oändliga medmänsklighet och pathos.

Ett annat intressant experiment i att fånga klassiska stämningar med någon äkthet är *Interlude* eller *Chopin mon amour* från 1991 med Judy Davis i en praktroll som George Sand och Hugh Grant överraskande bra och övertygande som Chopin. Även birollerna är ypperliga – Julian Sands som Franz Liszt och Emma Thompson som excentrisk baronessa står inte huvudrollerna efter, eller andra mindre kända skådespelare som Alfred de Musset, Delacroix, Marie d'Agoult i en otacksam men väsentlig roll som intrigerande kopplerska – det är hon som vägleder George Sand i erövringen av Chopin för att få henne bort från Franz Liszt, hennes barns fader. Den romantiska epoken från 1830-talet är helt tillfredsställande återgiven, storyn är underbar, och man skiljs från filmens tvetydliga avslutning med den övertygelsen, att det måste ungefär ha varit just så som det hela gick till. Naturligtvis förgylls hela filmen av enbart Chopins musik.

En annan sådan intressant levandegörelse av en svunnen epok var den enda sansade filmen som Ken Russell gjorde efter många grova skandalfilmer, som mest ägnade sig åt att vulgarisera stora andar så mycket som möjligt, om Rudolf Valentino med Rudolf Nurejev i huvudrollen 1977. Även denna film är helt övertygande trots alla sina överdrifter, men 20-talets Hollywood bestod knappast av något annat än sanslösa överdrifter åt så många olika håll som möjligt. Rudolf Nurejev gör sitt livs film prestation som skådespelaren, som lider av de amerikanska fördomarna och diskrimineringarna av *latinos* och satsar allt på att till varje pris hävda sin rätt – och stupar som segrare. Detta är en unik och överväldigande film i både bildspråk, musik, kolorit och dramatik, och man måste ge Rudolf Nurejev det erkännandet, att i sin gestaltning av Valentino har han vunnit evigheten både för sig och för Valentino.

En helt annan sorts levandegörelse av showvärlden är den överraskande lyckade svarta filmatiseringen 1954 av Bizets opera *Carmen* med handlingen förlagd till efter kriget i den djupa södern, med Harry Belafonte som den arma hederliga soldaten som faller för Carmen Jones, spelad av den sällsynt vackra mulatten Dorothy Dandridge i hennes bästa roll. Bizets musik är lämnad i fred och lika oemotståndlig i sin förförelse som i varje föreställning av *Carmen* någonsin under vilka former som helst, men sångtexterna är av Oscar Hammerstein. Villas Pastia är ersatt av Billy Pastor, och i stället för Escamillo som tjurfäktare i grannaste laget uppträder en självsäker och odräglig boxare – den sista tjurfäktningsscenen är här en boxningsmatch.

Men den som för mig tar priset i denna originella moderna Carmenversion med bara färgade, som filmades av Otto Preminger under bara 17 dagar, är Pearl Bailey som 'Frankie', som fullständigt stjälar hela föreställningen när hon uppträder. Hon behöver bara visa sig, och scenen är hennes.

Som sagt var, Carmen har alltid gått hem under vilka skepnader som helst, och även om denna reducerar operan till en musikal är *Carmen* inte sämre för det.

En av de bästa filmer som någonsin gjorts är ett epitet som esomoftast tilldelats den nu för tiden alltför sällsynta och alltför bortglömda "Våra bästa år", *The Best Years of Our Lives* 1946, vilket är att beklaga, då denna film kanske bättre än någon annan förmedlar lärdomen av krigsåren, en lärdom som man måste slå vakt om. Tre veteraner kommer hem efter kriget, en alkoholiserad, en med proteser i stället för händer, och den tredje finner att han förlorat sin fru. William Wyler har regisserat, den är mycket lång och lugn men utomordentligt finstämd och psykologiskt sann hela vägen, och dess största behållning är mannen utan händerna. Skådespelaren Harold Russell hade förlorat dem i verkligheten, och William Wyler engagerade honom enkom för denna i all sin enkelhet så utomordentligt gripande roll, att han är den enda skådespelaren någonsin som för samma roll belönats med två Oscars. Dana Andrews är officeren som ställs inför en fru han inte längre känner och genomför med små medel en imponerande integritet som aldrig skrädder orden. Frederic March är den äldre alkoholiserade soldaten med Myrna Loy som hustru, som hanterar honom väl. Filmen är rik på scener som man aldrig glömmer, till exempel Harold Russells pyjamasscen, medan den kanske mest tillspetsade scenen är när Dana Andrews besöker flygfältet med kasserade bombplan, tar plats vid spakarna i en förarhytt och återupplever alltsammans. Dessutom förgylls det hela av Hoagy Carmichaels gästframträdande, och hans scener tar också sitt särskilda pris.

En liknande sådan inträngande film om liv och död är Alec Guinness unika framträdande i *The Last Holiday* 1950 som den enkle mannen som av sin läkare får en dödsdom och bara någon månad kvar att leva, varpå han får rådet att göra det bästa av saken. Han tar sitt livs semester vid en badort vid sydkusten och blir där bland de övriga gästerna en legend som mysteriernas man, då han inte är det minsta rädd för att säga vad han tycker och helt oavsiktligt genom sitt blotta väsen får stor betydelse för de övriga gästernas liv. Han får flera drömerbjudanden, som han utan att säga varför måste tacka nej till, och så vidare. Pjäsen är skriven av J.B.Priestley och är kanske hans bästa pjäs, ödet spelar sina mest underfundiga tricks med dessa människors liv, och Alec Guinness gör kanske sitt mest subtila och känsliga rolltolkning. Slutscenen glömmer man aldrig.

### *Några milstenar, april 2015*

- 1 Otto von Bismarck 200 år.
- 4 Lars Ahlin 100 år.  
Robert Downey Jr 50 år.
- 5 40 år sedan Chiang Kai Sheks död vid 87.
- 7 Billie Holiday 100 år.
- 9 Aulis Sallinen 80 år.  
70 år sedan Hitler avrättade Wilhelm Canaris, chefen för Tysklands underrättelsetjänst.  
150 år sedan Robert E. Lee kapitulerade i det amerikanska inbördeskriget vid Appomattox.

- 12 Erich von Däniken 80 år.
- 14 Rod Steiger 90 år.
- 15 150 år sedan Abraham Lincolns död.  
100 år sedan Manuel de Fallas balett "El amor brujo" hade premiär med elddansen.
- 18 60 år sedan Einsteins död.
- 19 70 år sedan Rodgers & Hammersteins "Carousel" hade premiär (med bl.a. "You'll Never Walk Alone").
- 21 Anthony Quinn 100 år.
- 23 Judy Davis 60 år.  
100 år sedan poeten Rupert Brooke stupade i första världskriget.  
70 år sedan Flossenburg befriades, där Canaris avrättats två veckor tidigare.
- 24 Anthony Trollope 200 år.
- 25 Björn Ulvaeus 70 år.
- 27 "Pampers" har funnits i 50 år.
- 29 Jerry Seinfeld 60 år.

### *Återupplivningen, del 10: Påsken*

Vi inledde påskdagen med en lång promenad upp till slottet på kullen ovanför Montorio, Gabriella och jag, där jag aldrig varit förut, varunder hon berättade allt för mig som jag ännu inte vetat förut om familjen. Det var en hel del. Idas olycka för två år sedan, när hon ramlat av stolen och brutit höftbenet, hade naturligtvis inträffat under ett av de vanliga stormiga familjegrälen. Däremot visste jag absolut ingenting om Giordanos sjukdom samma år, en sträng familjehemlighet, som dömde honom till barnlöshet – tills vidare.

Till påskmiddagen ute på landet bortom Castagnè var vi 15 till bordet, och jag fick min önskan uppfylld att få sitta mellan Achille och Giordano. På andra sidan om Giordano satt lilla Maddalena, Federicas förstfödda, och på andra sidan satt Paolo mellan sina föräldrar. Mitt emot mig fick jag den nu mycket ansvarsmedvetna Nicola, som står för nästa tillökning i familjen.

Det var mycket folk på stället, så larmet var öronbedövande, då var och en hela tiden måste höja sin röst för att kunna höras, och Achille, som led av detta lika mycket som jag, satt långa stunder och höll händerna för öronen.

Han beklagade sin oförmåga att längre kunna härbärgera mig. För hans del hade det gått bra, men Ida gjorde det omöjligt. Han var ännu helt vaken och närvarande och fortsatte sysselsätta sig med sitt stora projekt om kommunikation, som han aldrig kunnat släppa, om dess olika former och delar, som diktion, tolkning, läsförståelse, teater, media, skriftställer, och så vidare, där det viktigaste av allt var tydlighet för undvikande av missförstånd. Ida däremot var knappast längre tillräckelig om dock fortfarande helt sig själv och hur rar som helst. Achilles tilltagande smärta över sin egen tilltagande fysiska otillräcklighet, sin besvikelse på Italien och sina egna barnbarn var

omisskännlig, men han bar det ändå med stoisk uthållighet. Han går aldrig ut mera själv, och han hade nu inte varit uppe i Castagnè på fyra år, precis som jag.

Där bänkade vi oss förväntansfullt efter middagen för att se på den gamla videofilmen tagen av min far från 1944 till 60-talet från främst Grankulla, Virhamn, Argentina och Italien. Alla var imponerade av den väl bevarade färgkvaliteten efter så lång tid, medan det enda som störde var att den gick för fort, som en gammal stumfilm. Originallets 16-millimetersfilm hade inte varit sådan, utan denna acceleration av tempot hade blivit en följd av överföringen till video. Med Paolos hjälp tänkte vi försöka göra en DVD-kopia av den, och frågan är om denna faktor kunde justeras. Det får bli en senare fråga.

(Senare i Göteborg kunde denna faktor justeras, och nu väntar filmen bara på musikackompanjemang,)

Hur som helst var det en utomordentligt lyckad dag. Vädret var fantastiskt, och alla var på sitt bästa humör. Ingenting fattades, och jag hade lyckligt kunnat återanknyta vänskapen och bekantskapen med alla.

Den följande dagen, då det är tradition i Italien att bege sig ut på landet med en picknick, regnade bort. I stället gjorde vi en utflykt till Veronas monumentala begravningsplats, en omätlig kyrkogård där ännu hundratusentals får plats. Den är i flera omfattande avdelningar och även olika våningar, så det är lätt att gå vilse och aldrig hitta tillbaka till utgången, som en labyrint som ständigt öppnar sig i olika riktningar som alla liknar varandra. Vi uppsökte familjegravarna och fann dem alla, den stora familjegraven med klanen Lanciai med min storfarbror Michael i spetsen, den ännu större familjegraven med Romano Lanciai, deras yngste bror, familjen Beltrame och Giunta (Gabriellas familj) och några till.

Där fanns ett system med vilket man digitalt kunde upptäcka var någons grav fanns. Man behövde bara ange namnet och dödsåret. För experimentets skull sökte vi efter Alberto Beltrames farmor Ida, en lillasyster till min farfar, och fann henne jämte hennes bror Giuseppe, som båda dog unga i spanska sjukan direkt efter första världskriget i december 1918, en europeisk epidemi som skördade fler offer än hela det världskriget.

På kvällen hade vi en angenäm middag på ett nytt ställe bortanför staden där vi åt gott om dock enkelt med att hålla oss till pizza. Nicola med Rosa Paola var med i fjärde månaden, vilket började synas, som mest diskuterade användbara namn på den tillkommande. Han frågade mig om alla personnamn i min familj, som ju alla var internationella, och jag ställde beredvilligt upp med dem alla och några till.

På avresedagen fick jag äntligen träffa Alberto Lanciai ordentligt, och jag kunde ge honom de sista uppdateringarna på familjeträdet. Med Paolo gjorde vi en sista promenad till Nicolas hus, som är i närheten med trädgård och fönster i alla väderstreck, och vädret var lysande, fastän både vänster- och högertidningar hade lovat fult väder för norra Italien denna dag. Båda tidningarna publicerade också samma fotografi på Berlusconi tillsammans med två unga damer. Enligt vänstertidningen förnekade sig inte Berlusconi med sina unga relationer, och enligt högertidningen var han ”tillsammans med familjen”. Berlusconi är idag det stora skämtet i Italien, alla driver med honom och gör sig lustiga

över hans dom att måsta göra samhällstjänst fyra timmar i veckan på ålderdomshem, där han vållar kaos och där föreståndaren flyr när han kommer.

Det hade varit lättare att lämna Italien igår i regn och rusk. Nu fick man nöja sig med att se fram emot återkomsten.

(I nästa nummer: *Gatloppet hem.*)

### *Tålamodsresan, del 6: Nubra*

Klockan halv 6 steg jag upp för att förbereda mig för min resa till Nubra, som jag nu skulle besöka för sjunde gången sedan år 2000. Strax efter sex var jag framme vid bilen, som inte väntade där jag blivit tillsagd att uppsöka den utan på ett helt annat ställe vid ett tesjapp, där man kunde värma upp sig med en kopp te och en *laddu*. På téet fick man vänta, men sedan fick man inte vänta längre. Vi var fyra man i jeepen när den äntligen gav sig av halv 8, chauffören, jag och två andra lokala förmågor.

Från början dök mitt speciella förföljelseproblem upp på nytt: de insisterade på att ha i gång bilradion med lokal skvalmusik beledsagad av det obligatoriska dunka-dunket. Jag blev tvungen att be dem sänka volymen, vilket de gjorde, men efter en stund höjde de den igen, som de alltid gör. Efter passets passerande (Khardung La, 5600 meter) efter ytterligare fruktlösa vädjanden vidtog jag den desperata åtgärden, att jag böjde mig fram från baksätet och sänkte volymen själv, men med sådan kraft, att knoppen ramlade av. Denna fick de sedan söka över golvet av jeepen. Sedan dröjde det innan de satte på skvalmusiken igen och då äntligen med dämpad volym. Jag bad om ursäkt hos chauffören för min överkänslighet, varpå han log för första gången.

Det var alldeles hederliga lokala medpassagerare, som till och med förstod engelska, men det här problemet med högtalarmani som ett beroende som ständigt skruvas upp är som en mental farsot som drar härjande fram över världen med sin audiella miljöförstöring överallt, som om den fysiska miljöförstöringen inte var tillräcklig.

Vi nådde Diskit precis klockan 12 efter fyra timmar exklusive två tepausor. Vädret var blandat, varken övervägande vackert eller hotande, varken för gassigt eller för mulet, så det var egentligen idealiskt. Emellertid var detta en söndag, och allting var stängt. Det fanns heller inte någon buss vidare västerut för söndagens skull. Jag fick ta in på Zambala, där jag nu bodde för tredje gången, senast för tre år sedan med Janne och Halvar, och lyckades pruta priset från 500 till 400. (50 kronor).

Alla restauranger var stängda utom en, där jag intog en kraftig *chowmein* med smakfull sås för 80 (10 kronor). Sedan tänkte jag gå av och an till Hundar 9 kilometer längre bort, men vädret ändrade mina planer, då det såg mörkt ut ditåt. I stället gick jag upp till Diskits kloster och kompenserade mig därmed för missen under mitt förra besök här, då Janne och Halvar fick gå ensamma upp dit medan jag låg magsjuk på Zambala.

Det var ett härligt återseende. Jag berättade för en munk att jag varit här i klostret för första gången för tretton år sedan och att jag till min glädje fann nästan ingenting förändrat. Munken gladdes därvid.

Redan på vägen upp hade jag mött en trevlig israelit Alex, som då kom ner från klostret och spekulerade i att bege sig till Hundar. Jag mötte honom igen på vägen ner, då han satt efter avslutad måltid på Cho Café vid vägen, varvid vi fortsatte vårt utbyte, som utsträckte sig till adresser och Facebook. Även han ville till Turtuk, vart jag tänkte mig i morgon, så chansen fanns att vi skulle mötas igen.

För övrigt satt jag mest i Zambalas trädgård och ägnade mig åt mina arbeten med en kopp te eller kaffe. Mitt värdfolk var mycket sympatiska, och för första gången fick jag uppleva deras kök. De hade en dotter och en mormor men få andra gäster utom ett gäng kvinnliga stojande israeler, som liksom alltid var mycket högljudda. Israeler i Indien gör för det mesta mycket väsen av sig, de är omogna och barnsliga och vet ingenting, de är därför inte populära, medan de israeler som reser ensamma, som min vän Alex, kan höra till de bästa resenärer och människor man kan träffa.

På morgonen därpå efter en god natts sömn gick jag upp till Hundar. Det var längre än jag trodde, och landsvägen dit är mördande monoton och tråkig trots det spektakulära panoramat. Men det var ett kärt återseende. Ett nytt kloster hade byggts sedan jag senast var här för nio år sedan, med en väldig och imponerande Buddhastaty inuti, ehuru det gamla klostret fanns kvar, men det var förbommat. Jag återbesökte flaggmonumenten på toppen av tempelberget och började sedan gå tillbaka de nio kilometrarna längs den mördande landsvägen till Diskit.

Där inväntade jag sedan bussen vidare västerut. Jag hamnade i sällskap med ett israeliskt par, som hade många frågor om hur man reder sig i Nubra, och jag gav dem alla goda råd och rekommendationer jag kunde. Den vackra servitrisen på detta ställe var som en mindre kopia av Keira Knightley.

Bussen västerut skulle avgå klockan 2, men naturligtvis var den försenad. När den äntligen kom var den en minibuss med ungefär 25 sittplatser, som alla redan var upptagna. Det skulle bli slagsmål om dem, och det blev det från början. Konduktören anvisade mig en plats längst bak, men de som satt där vägrade att släppa till den platsen. Risken var att jag fick stå hela vägen (8 mil längs omöjliga vägar) som över Rohtangpasset. Hur skulle detta sluta?

(Fortsättning i nästa nummer: *Vidare västerut*)

### *Förseningsresa med komplikationer, del 14: Sista dagarna i Darjeeling*

Under våra samtal hade Lama Yonda visat särskilt stort intresse för kärnvapensituationen i världen med nio kärnvapenmakter och Iran i försök att bli den tionde, vilket förhoppningsvis aldrig skulle bli av. Ingen hade något intresse av detta utom den iranska prästdiktaturen, medan alla andra hade intresse av att stoppa det.

Antikärnkraftsrörelsen hade alltid varit stark i hela världen ända sedan Hiroshima, och alla tillräckligt förnuftiga människor var väl överens om att startandet av nukleära kedjereaktioner med oöverskådliga konsekvenser kunde vara det värsta misstaget i



mänsklighetens historia, som om mänsklighetens historia bestod av något annat än huvudsakligen fatala misstag med överskådliga konsekvenser.

Redan utrikesministern Condoleeza Rice, den enda ljuspunkten i den senare Bushadministrationen, hade uttryckt önskvärdheten i att få alla kärnvapen i världen skrotade. Genom överenskommelser hade både Ryssland och Amerika skrotat en hel del, då de ändå hade förråd kvar med kapacitet att spränga sönder hela världen mer än hundra gånger om, men det var viktigt att en amerikansk utrikesminister faktiskt uttryckt ett önskemål som måste vara hela mänsklighetens. Problemen är två: terroriststaterna, där en (Nordkorea) redan förfogar över kärnvapen, och de synnerliga höga kostnaderna och tekniska besvärligheterna med att desarmera och plocka isär vad dock endast människor totat ihop.

En annan situation som var svår att komma till rätta med och demontera var den politiska situationen i Darjeeling, som alltid förblev latent explosiv. Den 7 maj 2011 hade en politiker mördats, vilket givit honom martyrstatus med minnessten mitt på Clubside (Darjeelings motsvarighet till Simlas Scandal Corner, stadens medelpunkt,) och den politik han stått för ett moraliskt övertag, förblivandet vid det gamla, alltså Calcuttas överhöghet med lagar och ordning, men självständighetspartiet förblev aggressivt och aktivt – vid ankomsten till Darjeeling igår på söndagen klockan 9 hade vi på bazaren bemötts med ursinnigt arga högtalarpredikningar och demonstrationer av agitatoriskt slag. Dessa var i huvudsak kommunister, men genom det senaste valet i Nepal hade dessa med maoisterna lidit ett betydande nederlag, medan i stället återgåendet till en hinduistisk monarki börjat göra sig gällande. Det var ju sista slutligen helt naturligt att de flesta människor helst av allt bara ville få ha möjlighet och rätt att arbeta i fred utan konflikter, grymheter och avbrott. Strejken i somras under tre månader, som förklamat allt liv och verksamhet i Darjeeling, hade tydligen varit droppen.

Ett annat parti verkade för återförening med Sikkim, som det historiskt och geografiskt egentligen hörde till, men den största svårigheten där var att Sikkim inte ville ha Darjeeling med alla dess konflikter, partipolitiska inbördesstrider, strejkbråk och ständiga latent explosionsrisker. Darjeelingborna själva menade att de var för avancerade för Sikkim med Indiens bästa skolor och högsta utbildningsstandard, medan Sikkim bara relativt nyligen fått något skolsystem alls.

På kvällen lyckades jag hitta min tibetanska familj i Darjeeling, kapten Bhutia vid Dalai Lamas livvakt i Dharamsala med fru, och som vanligt blev konversationen livlig. De hade rest i Europa förra året och besökt sin dotter i London och fått träffa Edward Kewing, en författare som behärskade tibetanska, medan sonen Phuntsok nu studerade IT i Bangalore. Sai Kishore hade jag ännu inte lyckats hitta eller ens fått veta om han fått mina meddelanden per e-mail och skriftligt hos hans portvakt, men han hade åtminstone kvar sin mor Dollys lägenhet, då namnet Douglas stod kvar på dörren.

På kvällen fick jag dessutom besök av Rachel och Alby, och vi fick en idealisk kväll tillsammans, varunder hon gav mig fem värdefulla tips, till exempel boken ”The Inheritance of Loss” av Kiran Desai. Hon arbetade mest med sin projekterade takträdgård och med humanitära insatser och har flera insamlingar på gång. Hon trodde nog att hon och Alby skulle vara kvar i Darjeeling nästa år när jag kom tillbaka.

Den gamle Pierre från Biarritz var 75 år och reste årligen på vådliga strapatsäventyr för att precis som jag slippa den värsta delen av vintern i Frankrike. För mig var det november, för honom var det från oktober till nyår. Precis som jag kunde han njuta av januarisolens långsamma tillväxt som start på året. Han var van vid att vara ensam på de Extremsportställen han brukade bo på och tänkte sig närmast till Sikkim precis när säsongen tog slut där. Han hade varit mycket i Nepal och brukat vara nästan ensam europé där i december. Annars var det dåliga besked han kom med från Kathmandu. På 70-talet hade det varit ett paradiset i synnerhet för hippies och ryktbart som sådant över hela världen, sedan hade betongskraporna rest sig och trafiken förvandlat staden till en ormgorp för avgasproblem med nästan ständig inversion. Nu kunde man knappast vara där alls utan munskydd och högst tre dagar. Dessutom höll glaciärsjön vid Mount Everest på att svälla och närma sig bristningsgränsen. Vart 300:e år brukade sjön bryta igenom glaciären och då naturligtvis dra med sig och förstöra allt i sin väg. Det var 300 år sedan senast, och Kathmandu låg i vägen. Ingen brydde sig, eftersom det var normalt och hade hänt förut, men Kathmandu hade för 300 år sedan varit en obetydlig by men var nu en dryg miljonstad. Det såg illa ut.

(I nästa nummer: *Sista förseningen*)

#### *Kalasresa med förvecklingar, del 4: Kalpaäventyret*

Som vanligt beklagade och ångrade man att man inte stannade en dag till i Manali. Nattbussen till Rekong Peo lovade att ta 17,5 timmar. Det gällde att rusta sig väl inför natten och ha med sig både tjock tröja och strumpor – och whisky.

Bussen tog vägen förbi Mandi till Sundernagar och sedan över bergen, långa sträckor genom ren vildmark utan något mänskligt tecken till Rampur. Solen gick ner efter Sundernagar, och där började natten.

Ungefär vid 8-tiden halvvägs till Rampur stannades det för middag. Den var på bara 50 rupier, elementär med ris, linser, grönsaker, chaupathis och lök och mycket smaklig med te efteråt, men vid det torra hårda brödet hände det något i munnen. Min svåraste rotfyllning gick sönder, och genast kände jag en ny infektion i den delen av munnen. Det var något av det värsta som hade kunnat hända. Jag hade en dyr och omfattande reparation i februari med två utdragningar och två rotfyllningar, och det hade aldrig blivit helt bra. Nu uppstod det en spricka i en rotfyllning, och det enda jag kunde göra åt saken var att applicera whisky.

Som sagt var blev natten kall, och den var som kallast när vi kom fram till Rekong Peo klockan 5 på morgonen. Alla passagerare samlades i en liten väntsal för att frysa. Klockan 6 öppnade tebaren, och där var det något varmare.

En yngre kraftig man tilltalade mig, och vi var ute i samma ärende. Vi var båda ute efter ett billigt tillfälligt hotell, så vi slog följe.

Han var egentligen på väg till Goa, men hans bror hade i Rekong Peo blivit tagen av polisen, och min vän var här för att försöka lösa ut honom med hjälp av en advokat, som

han först måste försöka kontakta. Advokaten, sade han, skulle kunna fixa rum åt oss. Emellertid måste först hans mobil laddas upp, och jag hade ingen att låna honom. Ej heller fann vi något ställe där vi kunde ladda upp hans mobil. Slutligen lånade han en mobil från en av de många förbipasserande vi frågade om råd och hotellupplysningar av och fick tag på advokaten, som gav logiadressen. När vi kom dit var det fullt.

Det visade sig närmast omöjligt att hitta ett rum i Rekong Peo. Allt var fullt. Vi hade kommit vid den mest olämpliga tänkbara tidpunkt mitt i en festival, och allt var fullbelagt. Man rekommenderade oss att söka ett ställe i Kalpa, men där skulle det vara mycket dyrare.

Dessutom hade ingenting öppnat ännu. Vi var för tidigt ute och skulle ha väntat till öppningsdags uppe vid busstationen, men min vän hade haft bråttom. Jag fann tre hyfsade hotell som såg rena ut, men alla tre receptionerna var stängda. När jag kom därifrån hade min vän försvunnit. Han hade tröttnat på de tilltagande komplikationerna, men jag skulle säkert se honom igen.

Till slut fann jag ett litet sympatiskt hotell med Dalai Lama på väggen i receptionen, som var öppen. Där hade jag gärna velat stanna. Pojken i receptionen ringde för att höra om något rum var ledigt och meddelade mig, att ett rum skulle bli ledigt klockan 10. Det var mer än en timme till dess.

Till slut fann jag ett Hotel Taj som fick duga. De hade rum. De erbjöd mig en bröllopssvit för 1500, som jag tackade nej till, varpå de visade mig ett mindre för 700. Jag fick ner det till 500 och tog det, för jag ville äntligen komma i ordning. Rummet var varmt och trevligt, så det fick duga tills vidare.

Efter att ha inpyrt den sjuka tanden i whisky gick jag upp till Kalpa. Jag hade bara varit där en gång förut för 10 år sedan under den svåra katastrofen när Sutlej svämmade över och förde med sig halva Rampur, då hade vädret varit dåligt, men nu var det perfekt. När jag var här med Janne, Halvar och Bertil för tre år sedan hade vi missat Kalpa. Därför ville jag dit nu.

Det var en lagom uppstigning dit på 500 meter, och solen värmdde hela vägen. Det är ett uråldrigt samhälle med magnifik utsikt över Kinnaurbergen och är Kinnaurs gamla huvudstad med ett intressant tempelkomplex vari ingår både hinduiska och buddhistiska tempel. Buddhismen är nästan lika framträdande som hinduismen här, och de fungerar hand i hand och ligger vägg i vägg, som sig bör.

Emellertid låg solen på och omöjliggjorde fotografering, så jag fick komma tillbaka på eftermiddagen.

När jag kom tillbaka på eftermiddagen var jag alldeles för ivrig och kom alldeles för högt upp, vilket visade sig lyckligt, då när jag hamnade ovanför Kalpa jag kunde få en mycket bättre översikt över det lilla gamla samhället, som också hade sin moderna del. Där låg alla lyxhotellen med ”The Great Shangri La” som kronan på verket.

Jag hade tur, ty jag hann just bli klar med fotograferingen innan solen försvann bakom berget klockan 4. De båda uppklättringarna dit var minsann värda besväret. Jagad av de växande skuggorna begick jag misstaget att ta bussen ner, som var full av tjoande ungar och olidlig högtalardiskodunkmusik. Det var ju festival på gång. Den var närmast hysterisk. Det var värre än den festival vi råkat ut för med Janne i Kaza i Spiti förra året

om dock något liknande men i kubik, då Rekong Peo (uttalas Recompio) är ett mycket större samhälle. När jag skulle stiga av den lilla lokalbussen var det omöjligt då 100 hysteriska festivalfirare skulle stiga på den samtidigt. Man fick slå sig fram för att stiga av bussen och blev då bara slagen tillbaka.

Inte heller fungerade Internet i stan. På Tibet House brukade det alltid fungera förut, men inte nu. Min pojke på hotellet anvisade mig ett annat ställe, men där fungerade det inte heller. Ägaren där påstod att det inte fungerade någonstans i staden, så det var lika bra att lämna den i festivalspykosens våld efter fullbordade uppgifter i Kalpa, och det skulle kännas skönt, i synnerhet som festival-dunka-dunket från olokaliserbara högtalare terroriserade hela staden från middag till kväll.

Min vän från morgonen, som skulle befria sin bror från arresten, såg jag aldrig mer, men jag räknade med möjligheten att han kunde vara på min buss till Simla i morgon.

(I nästa nummer: 20 timmar från Rekong Peo till Dharamsala)

### *Den nya Fritänkarkrisen*

Chockbeskedet kom som en jordbävning. Från och med januari 2015 är föreningsbrevsrättigheterna avskaffade, och portot för ekonomipost är höjt med 100%. Detta innebär i praktiken att portokostnaderna för *Fritänkaren* hädanefter överträffar produktionskostnaderna. För första gången på tolv år blir vi därmed tvungna att börja överväga en höjning av prenumerationsavgifterna, samtidigt som *Fritänkaren* tvingas börja satsa mera på nätupplagan än på pappersupplagan, som småningom kommer att trappas ner, allt för överlevnadens skull, vilket vi beklagar. I takt med att postsystemet under de senaste 15 åren oavlatligt försämrats i både kvalitet och service har kostnaderna mer än fördubblats, en ekvation som är svår att förstå på logisk väg, men ungefär samma ologiska utveckling har beskrivits av andra tidigare statliga allmännyttor, såsom elverket, SJ och televerket, vars skrotning inneburit den värsta problematiken – snart kan man inte ha telefon längre, medan mobiltelefoner får sämre och sämre rykte såsom alstrare av hjärntumörer, vilket är vetenskapligt belagt men förträngt av mobiltelefonbolagen.

Göteborg den 12 april 2015